

DÁSSEVÁLDDI PRESIDEANTTA SÁHKA SÁMEDIKKI
RAHPANDOALUIN 3.4.2012

Árvvus adnon sámedikki ságadoalli,

Buorit sámiid ovddasteaddjit,

1. Mannan čavčča sápmelaččat jienastedje iežaset ovddasteaddjin din sámedikki jagi 2015 rádjai bisti doaibmabadjái. Din bargu lea dehálaš, muhto hástaleaddji. Válgga boadusin sámedikki čoakkádusas badjel bealli leat ođđa lahtut, nu ahte dis lea al-bma buorre vejolašvuhta adnit ávkin barggusteattet hájárnumi ja ođđa jurdagiid, mat din gaskavuodas dál gávdnojit.
2. Válggas lei oaidnimis seamma fuolastuhti ášši, jienastanaktiivalašvuoda geahppá-neapmi, go riikkaviidosasge válggain. Sivaid dasa sáhtta ja gánnáhage guorahallat. Jáhkán ahte sámiid ovddasteaddjin nákkebehtet oasilteattet lasihit sámiid beroštumi gielaset, kultuvrraset ja ruovttuguovvluset áššiid dikšumii.
3. Sámit leat áidna Eurohpa uniovna guovllus ássi eamiálmot. Suoma vuodđolágas lea mearriduvwon sámiide eamiálmogin vuoigatvuolta doalahit ja ovddidit iežaset giela ja kultuvrra sihke vuoigatvuolta geavahit sáme giela eiseválddiin. Vaikko sámiid gielalaš vuoigatvuodaide guoski láchkamearrádusat leat daninassii áiggi dásis, leat vuoigatvuodaid ollašuvamis bohtán ovdan mánggat váilevuodát ja váttisvuodát.
4. Sáme gielat bargoveaga ja bálvalusaid mearri ii leat doarvái stuoris sámiid ruovttuguovllus iige dan olggobealde. Erenomáš áittatvuloš sajádagas leat smáwa sáme gielat anárašgiella ja nuortalašgiella. Jagis 2009 riikkabeiviide addin čielggadusas Suoma olmmošvuoigatvuodápolitihkas dalá ráđđehus ásahii ulbmilin sáme giela ealáskahttinprográmma gárvwisteami. Ealáskahttinprográmma doaibmabijuid ollašuttin gávdno maid oaiveministara Katainen ráđđehusa prográmmas.
5. Doaibmabidjoprográmma sáme giela ealáskahttima várás gárvwásmuvai njukčámanus. Prográmmas evttohuvo earet eará beaktiin čájehuvwon giellabeassedoaimma bissovažžan dahkama ja viiddideami sihke sáme gielat beaivedikšui resurssaid bidjama. Ealáskahttinprográmmas vurdojuvo ollu, leahan ealaskas giella ealli kultuv-

ra guovddáš albmananvuohki. Láhki čállon vuoigatvuođat eai goit okto reahkká dáhkidit sámegiela máhtu lassáneami dahje sámi kultuvrra nanosmuwama. Paragrafaid lassin dárbbasuvvojit virkos servošat ja aktiivalaš doaibmit.

6. Eanetlohku sámiin ássá otna sámiid ruovttuguovllu olggobealde. Sámegiela ja kultuvrra boahttevuohta leage dál lagamustá nuorain gitta. Mánáidáittardeaddji doaimmahaga jagi 2008 čielggadeapmi mitala, ahte sámenuorat atnet árvvus iežaset sápmelaš vuođa ja ruovttuguovlu lea sidjiide oalle ráhkis. Dát lea mielastan roahkasmahtti ášši sihke sámekultuvrra gáhttema ja dan ovdáneami dáfus. Ii goit heive vajáldahttit, ahte nuorat dahket eallimis stuorra mearrádusaid skuvlema ja bargobáikkiid oažžuma vuođu.

Buorit guldaleaddjit,

7. Sámiid ruovttuguovlu lea oassi árttalaš guovllu. Árttalaš guvlui lea dál oalle stuorra ekonomalaš ja politihkalaš beroštupmi. Suopma galgá ovddidit bastevaš ekonomalaš doaimma árttalaš guovllus erenomážit Davvi -Suoma bargobáikkiid dorwas-teami várás. Ekonomalaš doaimma lassáneami mielde berre fuolahit sámiid kultuvrra, giela ja árbevirolaš ealáhusaid seailumis sihke doaimma ekologalaš bastevašvuođas. Sámedikkis lea Suoma sámiid ovddasteaddjin dehálaš rolla árttalaš gažaldagaid guorahallamis. Boahttevuođa dáfus mearkkašahhti mearrádusaid ja daguid áigi lea dál álgimin.
8. Sámeáššit leat dál ollu ovdan riikka politihkas. Álbmogiidgas kasas bargoorganisašuvna, ILO, eamiálbmogiidda guoski oktasašsoahpamuša ratifiseren leamašan barggu vuolde juo mángga ráđđehusbaji áigge. Ulbmil lea merkejuvwon dálá ráđđehusa ráđđehusprográmmii. Ratifiseren gáibida goit, ahte váttis ja mánggahámat gažaldagaide gávdnojit álbmotlaš čovdosat.
9. Guovddáš gažaldat lea juo guhká leamaš sámiid eatnamii ja árbevirolaš ealáhusaide laktáseaddji vuoigatvuođaid ordnen stáhta eatnamiin, mat leat sámiid ruovttuguovllus. Jagiid mielde lea geahččaluwon gávdnat dássedettolaš čovdosa, man buot oassebealit sáhtášedje dohkkehit.

10. Sápmelašvuohta ii geahča stáhta rájaid. Sápmelaččat ássat Suomas, Ruotas ja Norggas sihke Guoládatnjárggas Ruoššas. Dawiriikkat barget sámeáššiin ovtas riikkaideaset sámedikkiiguin. Vaikko lánkaásaheami vuodđoráhkadusat leat buot golmma riikkas seammasullas aččat, riikkaid sámpolitiikain ja meannudanvugiin leat goit erohusat. Dawiriikkalaš oktasašbarggu mearkkašahetti albmánanvuohkin sáhtta atnit dawiriikkalaš sámesoahpamuša válmmaštallama álggaheami.
11. Jagis 2005 válmmaštuwan evttohusa mielde dawiriikkalaš sámesoahpamuša oai- vilin lea nannet sámiid vuoigatvuođaid nu, ahte sii sáhttet seailuhit ja ovddidit giela- set, kultuvrraset, ealáhusaideaset ja servodateallimeaset nu, ahte riikkaid ráját nu uhcán go vejolaš hehttejit dan.
12. Virggálaš soahpamušráđđádallamat álggahuwojedje njukčamánu 2011, ja daid lea oaiivil oazžut čađahuwot viđa jagi siste. Váttis ráđđádallangažaldagat leat ov- damearkka dihte iešmearridanvuoigatvuođa sisdoallu ja dulkon, sámiid vuoigat- vuohta eatnamii ja čáhcai sihke boazodoallu sámeeláhussan. Mu sávaldat lea, ah- te áššis beasašii soabahallamiin ovddosguvlui ja bargu dawiriikkalaš sámesoah- pamuša áigáioazžuma várás šattašii gárwisin ásahuvon áigetávvalis.
13. Sihke ILO oktasašsoahpamuša ratifiserema ja dawiriikkalaš soahpamušráđđádál- lamiid dáfus livččii vealtameahttun gávdnat oktasaš álbmotlaš čovdosa sámiid ruovttuguovllu stáhtaeatnamiid hálddahas ja sámiid kulturvuohkái gullelaš ealá- husaid doarjumis. Easka álbmotlaš čovdosa vuodul lea vejolaš árvoštallat, mak- kár álbmogiidgaskaš geatnegasvuođaide Suopma sáhtta čatnasit.

Buorit áwvuguossit,

14. Sámekomitea jagi 1973 smiehttamušas celkojuvo: "Sámekultuvrra figgamušaid dáfus livččii ávkálaš, ahte sámevuolui huksejuvošii doaimbagoovddáš, masa sáh- tášii ásahit iešguđetlágan doaimmaid nugo ovdamearkka dihte čájáhussajiid, mu- seasajiid sihke sajiid čoaikkanemiid ja asttuáiggedoaimmaid várás. Komitea evtto- ha dákkár guovddáža huksema stáhta ruđaiguin Anárii, gosa evttohuvo ásahuwot maid sámehálddaha doaimmahat ja mii livččii maid ruovttubáiki ásahanláhkai sámehálddahussii."

15. Komitea barggu áigge huksejuvui vuodđu dálá sámehálddahussii. Sámiid sajádat eamiálbmogin dovddastuvui vuodđolágas jagis 1995. Sámiid gielalaš ja kultuvrralaš iešstivren sámiid ruovttuguovllus fas dorvastuvui jagi 1996 vuodđolága rievdadusain ja dasa laktáseaddji lágain sámedikki birra. Komitea ulbmil, mii guoská museasajiide, ollašuvai jagis 1998, go Sámemusea ja luondduguovddáš Siida rahppojuwojedje.
16. Viđat sámedikki rahpamiid mii ávwudat fiidnásut doaluiguin go dábálaččat. Otne mii leat juksan viimmat manjimus etáhpa jagis 1973 ásahuvon ulbmila ollašuhttimis, go ávwudat sámekulturguovddášfidnu ollašuwama ja doallat aiddo válmmaštuwan Sámekulturguovddáš Sajosa vihahandoaluid. Ovddit presideantta Halonen jagis 2008 sámedikki rahpandoaluin cealkin sávaldat čuowovaš rahpandoaluid áwudeamis iežas dálus lea nappo šaddan duohtan.
17. Sámekulturguovddáš Sajos lea sihke Suoma sámiid iežaset parlameantadállu ja sámi kultuvrra, skuvlema ja máhtolašvuoda guovddáš. Dan doaibmasajit jáhkkimis diwet johtilit mánggabealat doaimmain ja daguiguin sámiid ja sámi kultuvrra buorin.

Buorit sámiid ovddasteaddjit,

Dáid sániiguin raban sámedikki doaibmabaji ja sávan didjiide menestumi dehálaš ja gáibi-deaddji barggusteattet.